

Tio punkter om punktskrift

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	3
Utmaningar	4
Tio punkter för stärkt punktskrift	5
1. Öka medvetenheten.....	5
2. Skriv in rätten till punktskrift i skollagen.....	5
3. Akademisk kompetens i punktskriftspedagogik	5
4. En del av habilitering och rehabilitering.....	5
5. Enskilda handlingar	6
6. Individens behov.....	6
7. Punktskriftens kvalitet	6
8. Litteratur samtidigt för alla.....	6
9. Punktskriftsmärkta förpackningar	7
10. Skyltning i punktskrift och relief.....	7
Visste du att	7
Källor och tips för vidare läsning	8

Inledning

”Jag är blind ... Hur skall jag göra för att kunna se? Hur skall det bli möjligt för mig att läsa det som är skrivet av seende? Om historia? Om konst? Om medicin? Om politik? Om kvinnor och män? Om mig själv? Om det gåtfulla med födelsen och kärleken? Kort sagt, hur skall det bli möjligt för mig, en blind man, att inta min plats i världen som en del av världen?”

(Ur Louis Brailles dagbok)

Mycket har hänt sedan fransmannen Louis Braille konstruerade punktskriften år 1825. Tack vare punktskriften går det att läsa och skriva för den som inte ser. Digitaliseringen gör att punktskriften kan användas på nya sätt.

Punktskriften är inte ett eget skriftspråk, utan ett skriftsystem som gör att den som är blind eller gravt synskadad får tillgång till ett skriftspråk. Även noter kan skrivas med hjälp av punktskrift.

Om användarna har rätt hjälpmedel, aktuell utbildning och om standarder för tillgänglighet följs går det att ta del av information på webbplatser och att kommunicera i skrift med övriga samhället på egen hand. Det skapar ökad självständighet och delaktighet.

Sverige har förbundit sig att följa FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s globala mål Agenda 2030. Både konventionen och de globala målen slår fast rätten till information, utbildning och utveckling. Kunskap i punktskrift och tillgången till punktskrift är en avgörande faktor för att uppnå målen i konventionen och Agenda 2030.

Utmaningar

Trots den positiva utvecklingen är många av de utmaningar som Louis Braille tar upp i sin dagbok fortfarande desamma för den som använder punktskrift eller skulle vara i behov av att göra det.

Det handlar om rätten att ta del av information och om att kunna kommunicera med och delta i samhället på jämlika villkor. Då som nu finns en skepsis till punktskriften, trots att allas rätt till ett skriftspråk borde vara en självklarhet.

Det finns en övertro på att tekniska lösningar i form av talsynteser ska ersätta punktskriften. Snarare är det så att ny teknik har breddat möjligheterna att använda punktskrift och att punktskriften har fått fler användningsområden. Med hjälp av punktskrift går det att läsa sms utan att störa omgivningen eller att se hur favoritartistens namn stavas eller tyda en krånglig formel. Det går att läsa högt och att ha stödanteckningar för den som håller ett föredrag.

För barn och föräldrar är det av största vikt att tidigt komma i kontakt med punktskriften. Föräldrar får inte alltid tillräcklig utbildning i punktskrift vid syncentralen. Möjligheten att få en punktskriftsmaskin som hjälpmedel både i hemmet och på förskolan ser olika ut i landet. För barn och föräldrar är det avgörande att möta personer i olika åldrar som använder punktskrift.

Barn, unga och vuxna måste ha rätt att lära sig punktskrift. Det finns hinder för att få fram anpassade läromedel och att få litteratur i samband med studier. Digitala lösningar som lärplattformar (en webbaserad kursmiljö för kommunikation mellan lärare och studenter/elev-er) i skolor och högskolor fungerar inte alltid tillsammans med hjälpmedel. (Tillgänglighet till lärplattformar, SRF 2016).

Tio punkter för stärkt punktskrift

1. Öka medvetenheten

Medvetenheten om att gravt synskadade och blinda personer måste ha rätt att lära sig punktskrift, oavsett ålder, behöver öka i samhället i stort och bland användare av punktskrift genom utbildning och informationsinsatser. Kunskap om nya användningsområden för punktskrift som digitaliseringen medför måste också öka. Talsynteser kan aldrig ersätta ett skriftspråk, men är ett värdefullt komplement.

Samtliga aktörer som jobbar med punktskriftsfrågor har ett ansvar. Uppgiften för skolor, syncentraler, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Synskadades Riksförbund är att motivera berörda att lära sig punktskrift.

Punktskriften måste få samma status som talet när stöd tas fram för att kunna använda punktskriftsdisplay tillsammans med exempelvis datorer, surfplattor och mobiler. Det är speciellt viktigt för personer med dövblindhet som inte kan använda tal.

2. Skriv in rätten till punktskrift i skollagen

Skrivningarna i nuvarande skollag ställer inte några direkta krav på att elever i behov av punktskrift ska ha rätt att lära sig punktskrift eller att få material på punktskrift. Här till saknar många skolor kompetens i att lära elever punktskrift och att det kan vara svårt att få läromedel på punktskrift samtidigt som klasskamraterna får sina läromedel.

Rätten till undervisning i och på punktskrift måste skrivas in i skollagen, såsom i Norge. Skolhuvudmännen måste garantera att elever i behov av punktskrift får undervisning av personal med relevant kompetens.

3. Akademisk kompetens i punktskriftspedagogik

I dagsläget finns ingen akademisk utbildning i att lära ut punktskrift.

En bra lösning kan vara att ett lärosäte får ett regeringsuppdrag att starta en sammanhållen synutbildning för de som arbetar inom synområdet, knuten till forskning om synrehabilitering, pedagogik och punktskrift.

4. En del av habilitering och rehabilitering

Kompetensen hos regionernas syncentraler att undervisa i punktskrift behöver stärkas. Samtidigt kan det vara svårt att få till detta i små regioner med få punktskriftsanvändare. En lösning är att de folkhögskolor

som har synkurser erhåller ett statligt uppdrag att bedriva punktskriftsundervisning.

Vuxna i behov av punktskrift och föräldrar till synskadade barn måste garanteras rätt att lära sig punktskrift som en del i regionernas habilitering och rehabilitering som bedrivs av syncentralerna.

5. Enskilda handlingar

Förvaltningslagen 13§ (2017:900) och Rättegångsbalken 9§ (1942:740) ställer krav på att handlingar i enskilda ärenden görs tillgängliga. Den enskilda individen ska kunna kommunicera med en myndighet, en kommun eller en region.

Det ska alltid finnas rutiner för att skyndsamt framställa enskilda handlingar i tryckt punktskrift när någon som använder punktskrift begär det. Statliga myndigheter, kommuner och regioner borde självklart teckna ramavtal med punktskriftsproducenter för att framställa handlingar och få inkomna handlingar översatta från punktskrift till vanlig skrift till punktskrift och tvärtom.

6. Individens behov

Det finns möjlighet att använda speciella förkortningar i punktskrift. En del upplever att läsbarheten ökar, andra har svårt för förkortningar.

Den som lånar punktskriftsböcker eller beställer läromedel i punktskrift ska kunna välja mellan förkortad punktskrift och punktskrift utan förkortningar.

7. Punktskriftens kvalitet

Beställare av punktskrift måste ställa krav på att produktionen håller hög kvalitet och att punktskriftsskrivare underhålls för att motverka dåligt tryck. Om material skannas i samband med punktskriftsproduktion måste korrekturläsning alltid göras.

Kvaliteten på punktskrift kan också förbättras genom utveckling av produktionssystem och tydliga upphandlingar med kvalitetssäkringskrav av produktionen och kontinuerliga uppföljningar.

8. Litteratur samtidigt för alla

Den som studerar måste givetvis få sin litteratur samtidigt som sina studiekamrater. Att vänta på litteratur är ett allvarligt problem som riskerar att rasera studierna.

Också skön- och facklitteratur måste ges ut i punktskrift i nära an-

slutning till att tryckta böcker publiceras.

9. Punktskriftsmärkta förpackningar

Förpackningar till receptbelagda läkemedel har märkningar i punktskrift tack vare ett EU-direktiv. Producenter av andra varor måste ta liknande initiativ i samarbete med synskaderörelsen.

Att skilja på mejeriprodukter, bönor i tomatsås och krossade tomater är omöjligt för den som inte ser vad som står på förpackningarna eller förpackningarnas färger. En tänkbar lösning är att krav på märkning införs som en utvidgning av EU:s tillgänglighetsdirektiv.

10. Skyltning i punktskrift och relief

Skyltar i relief i stor stil är värdefulla när de inte innehåller mer information än enstaka bokstäver eller siffror, till exempel vid markering av wc-dörrar eller rumsnummer. Allra bäst är dock att dörr- och informationsskyltar kompletteras med punktskrift. Skyltarna måste vara logiskt placerade och lättbegripliga.

Det finns olika vinster med att punktskrift alltid ska användas i samband med olika typer av skyltning samt på hissar, automater med mera i byggnader och miljöer dit allmänheten har tillträde, samt på arbetsplatser. Dels för den som är synskadad, men det ökar också kännedomen om punktskrift hos allmänheten.

Visste du att

Digitaliseringen har inneburit många nya användningsområden för punktskriften. Förutom att använda punktskriftsdisplay tillsammans med en dator går det att läsa vad som står på en smart mobiltelefon med hjälp av en punktskriftsdisplay.

Som alternativ till telefonens pekgestar kan tangenterna på punktskriftsdisplayen användas för att styra telefonen. Om en display med ett punktskriftstangentbord används går det även att skriva i mobiltelefonen. Det går ofta snabbare än att skriva med ett vanligt virtuellt tangentbord. Det finns även virtuella punktskriftstangentbord i vissa mobiltelefoner och surfplattor.

Källor och tips för vidare läsning

Webbsida om punktskrift: srf.nu/punktskrift

Folder: Punktskrift – lär dig läsa med fingertopparna
(Synskadades Riksförbund 2019)

Rapport: Utmaningar och möjligheter med att använda skärmläsare
(Synskadades Riksförbund 2019) srf.nu/rapporter

Rapport: Tillgänglighet till lärplattformar
(Synskadades Riksförbund 2016)

Punktskriftsnämndens webbplats: punktskriftsnamnden.se

Svenska skrivregler för punktskrift:
mtm.se/skrivregler

MTM 2009 ISBN: 978-91-88132-41-3

Antagen av förbundsstyrelsen mars 2020.

Synskadades Riksförbund är landets företrädare för personer med synnedsättning.

Detta material finns i följande versioner: på papper i tryckt text, som punktskrift, som word-fil, samt inläst på CD i DAISY-format.
Beställs hos SRF Materialservice, tel: 08-39 90 00
eller via e-post: material@srf.nu

Synskadades Riksförbund · 122 88 Enskede
tel: 08-39 90 00 · fax: 08-39 93 22
info@srf.nu · www.srf.nu

Stöd gärna vårt arbete.
Pg 90 00 90-2